

КЪМ ДЕФИНИРАНЕ НА ПОНЯТИЕТО “СОЦИАЛНА ГРУПА“

Георги В. Колев

TO THE DEFINITION OF “SOCIAL GROUP”

Georgi V. Kolev

ABSTRACT: In modern social work the term "social group" is too often used and - unfortunately in most cases inaccurate. For this reason, the concept needs to be scientifically clarified in order to be used in its true sense. The social group is a basic type of social community, a real union of members of society at a certain time and place, who jointly perform one or one separate circle of public activities, based on which common group interests and value-normative system, group solidarity and sense of group identity. Each group is unique. It develops in its own way from its starting point and at its own pace. The context of the organization and society in which the group develops determines the nature and success of this cooperation.

KEY WORDS: social group, social unification, dyad, triad, micro-society, activity, interaction, social conditions, group thinking, typology of groups, signs of groups, core, periphery

Изследването е финансирано по проект "Стимулиране на международна мобилност на студенти и докторанти от специалност „Социални дейности“ – етап втори" № РД-08-156/05.02.2020 г. от бюджетната субсидия на Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“.

В съвременната социална работа твърде често се употребява терминът „социална група“ и – за съжаление, в повечето случаи неточно. Поради тази причина се налага понятието да бъде научно осветлено, за да бъде използвано то в истинския му смисъл.

Първата писмена поява на френската дума *groupe*, от която произтичат неговите английски и немски еквиваленти, се датира към 1668 г. Благодарение на френския писател Молиер, една година по-късно тази дума прониква в литературната реч [1, с.133].

Социалната група не е проста съвкупност от хора, обединени по формални или неформални признаци, а групова социална позиция, която заема хората. Както пише **Николай Тилкиджиев**: „Социалната група е основен вид социална общност, реално обединение от членове на обществото в определено време и на дадено място, които съвместно изпълняват една или един обособен кръг обществени дейности, върху чиято база се формират общи групови интереси и ценностно-нормативна система, групова солидарност и чувство за групова идентичност [2, с. 88–89].

За да отграничат социалната група от други човешки обединения, са писали редица социолози, като най-популярните от тях са:

Флориан Знаниецки – Социалната група се определя от него като един от типове културни системи. Той пише [10, с.126]: „Отделният човешки индивид принадлежи по правило към разнообразни социални общности и групи. Огромен брой социални действия се ограничават в рамките на отделна социална група, в която човек изпълнява социални роли, има една или друга позиция, има съответни права и задължения и т.н. Социалният живот на отделния индивид не се ограничава в рамките на определена социална група. Огромен брой социални действия на човека не могат да бъдат отнесени към която и да е от социалните групи, на които той фактически е член.“

Според **Макс Адлер** [4, с.30] “Борбата между социалните групи се превръща в движеща сила на развитието на обществото“.

Антонио Грамши смята, че [3, с.237] „като активно същество, причастно към една или друга социална група или елемент от маса, човек действа практически“ [с.237, Г. Фотев].

Георг Зимел прави разграничение между *диадата* и *триадата* като групи [9, с.234]: При групата, която се състои от две лица (диада), които се намират в личен контакт и непосредствени отношения Зимел обръща внимание на простия факт, че за съществуването на този обществен феномен са нужни двама души, докато за прекратяването на неговото

съществуване е достатъчно един от двамата да се откаже от взаимодействие и лично контактуване. Ако към двойката контактуващи непосредствено лица се включи трето лице, настъпва качествено изменение на социалната форма и триадата представлява такава социална форма.

Третото лице, което се включва във взаимодействието между двамата – всеки трети в групата, в това микрообщество, може да приеме ролята на посредник между останалите двама и по този начин да измени типа на тяхната стратегия. За осъществяване на свои интереси и цели един от тройката може да потърси сътрудничество с един от двамата в ущърб на третия; един от групата може да потърси конфликт с останалите двама, от което да извлече лична изгода; един от тройката може да играе ролята на арбитър при възникналия конфликт между останалите двама и т.н. [9, с.340].

При групи, които са съставени от повече от двама души, винаги съществува необходимост от посредници. Колкото по-голяма е групата, толкова по-необходими са формални правила за реализиране на взаимодействията. При по-големи социални групи възниква нуждата от специализирани социални органи, на които се делегират права и отговорности [9, с.340–341].

Диференциацията по социални позиции и взаимодействията чрез посредници водят до обезличаване на човешките отношения [9, с.341].

Според **Хърбърд Блумър** – в съчетанието на индивидуалните действия се изразява дейността на всяка група и може да се разглежда като колективно взаимодействие в степента, в която нейните членове действат по сходен или по един и същи начин. В дейността на групата може да има разделение на труда и съчетание на индивидуалните дейности [3, с.383].

Изходната концептуална схема на **Джордж Хоумънс** включва личностите, които образуват малката група и елементите на тяхното поведение – дейност, взаимодействие, чувства. [6, с.43]. „Ние имаме, казва Хоумънс, интуитивно понятие за група, но социологията не може да разчита на подобен род всъщност неясни понятия. Необходимо е групата да бъде ясно дефинирана. Определението на групата означава нейното ограничение. Елементите на групата се намират във взаимна зависимост и образуват социална система, а всичко, което се намира извън границите на групата като социална система, което обгражда системата, обкръжението, в което групата съществува, представлява средата на групата. Отвъд границата на групата са физическите, техническите и социалните условия или среда, в която групата съществува. Вътрешната система има относителна самостоятелност. Тя се намира под въздействието на външната среда, но в същото време влияе върху средата и не се адаптира пасивно към нея. Групата се характеризира като вътрешна система, тъй като това, което се извършва в нея, отношенията на нейните елементи, не се определят рядко от външните условия“ [6, с.109].

Карл Манхайм съотнася групата към груповото мислене. Той пише [7, с.3]: „Не хората изобщо мислят или дори изолирани индивиди осъществяват мисленето, а хората в определени групи са развили даден стил на мислене в безкрайна поредица от отговори на определени типични ситуации, характеризиращи тяхната обща позиция.“ Според него [7, с.88] „всички кофликтующи групи и класи в обществото търсят определението на реалността в своите мисли и дела и не е чудно, че тя изглежда различно за всяка от тях.“

Жорж Гурвич разработва една обширна типология на групите. По същество той разграничава: еднофункционални, мултифункционални и суперфункционални групи. По брой на членовете групите са: малки, средни и многобройни. По трайност те са: временни, трайни и постоянни. От гледна точка на социалното време се прави типизация по ритъм и т.н. Посочени са над 50 критерия. Границите между групите не са и не могат да бъдат твърди. Гурвич обръща внимание на взаимното проникване, на неизбежна двусмисленост в определени моменти и т.н. [5, с.389–390].

Макс Шелер постулира, че [8, с.67] идентификацията на АЗ се предхожда от идентификацията на НИЕ в групата и знанието е немислимо извън социалните взаимодействия. Знанията, които притежават членовете на дадена група, според Шелер, както и възможността за тяхното взаимно разбиране, не са добавка отвън към групата като такава, те съ-изграждат човешкото общество.

Кои са **признаците на групата**? В различни научни източници се сочат различни признаци. Тяхното представяне е следното:

1. Наличие на вътрешна организация;
2. Обща групова цел или дейност;
3. Групови форми на социален контрол;
4. Образци, модели на групова дейност;
5. Интензивни групови взаимодействия;
6. Чувство на групова принадлежност или членство;
7. Ролева съгласуваност между членовете в общата групова дейност;
8. Ролеви очаквания на членове на групата на един с друг.

Съдържанието на понятието „социална група“ включва в себе си редица аспекти, които се явяват нейни **основни свойства**, а те са:

1. *Социална интеракция* – активно комуникативно взаимодействие – вътрешногрупово и междугрупово;
2. *Стигматизация* – "етикетиране" на членовете, което признава членството в групата и формира разпознаваем образ в масовото съзнание по характерни черти;
3. *Сигнификация* – комуникация между членовете на групата, която се осъществява с помощта на особена знакова система, кодове, външна символика, ритуали и т.н.
4. *Хабитуализация* – усвояване от членовете на групата на отделни социални позиции и формиране на установки, стереотипи, присъщи на дадената група – стил на живот, колективни привички, ежедневни навици и др.
5. *Идентификация* – отъждествяване на индивидите с дадена група чрез противопоставянето „ние–другите“, с установяването на социални граници и механизма на социален контрол, кодекси и др.
6. *Колективна субектност* – социалната група се явява колективен субект на социално действие, социална активност, резултатите от които са социалните изменения и изграждане на система от социални връзки на различни нива и отношения с други субекти – социални групи, организации, общности, институти.

Всяка действаща социална група има своя структура: ядро и периферия.

Ядрото на групата е съвкупност от типични индивиди, които най-последователно съчетават естеството на дейността, структурата на потребностите, нормите, нагласите и мотивациите, идентифицирани от хората с определена социална група. Поради това ядрото е концентриран израз на всички социални свойства на групата. Ако няма такова ядро – няма я и самата група.

Периферия на групата – Това са всички останали членове на групата. Всеки от тях заема множество социални позиции.

Функциите на социалната група са различни. Най-съществените от тях са:

1. Социализация – само в група човек може да осъществи своето оцеляване и самовъзпитание;
2. Инструментална функция – състои се в осъществяването на различни дейности в групата;
3. Експресивна функция – състои се в удовлетворяване на потребността у хората от одобрение, уважение и доверие;
4. Поддържаща функция – състои се в това, че хората се стремят към обединение в трудни за тях ситуации.

В заключение следва да се обобщи следното:

1. Всяка група е уникална. Развива се по свой собствен начин от изходната си точка и в свое собствено темпо. Груповата работа е резултатът от една задача и начинът, по който хората си въздействат един на друг и на задачата. Контекстът на организацията и обществото, в които се развива групата, определя естеството и успеха на това сътрудничество.

2. Социалната работа с група, като един от класическите методи в социалната работа, има широк спектър на приложение в практическата социална работа. Социалната работа с група заема значително място в социалната работа, тъй като човешкият индивид се повлиява положително в контекста на групата и преживяванията в нея. Социалната работа като професия се фокусира върху личността в рамките на нейното обкръжение. По този начин социалната работа не помага само на индивида да се приспособи към средата, но и на средата да се адаптира към нуждите, мечтите и целите на индивидите. Взаимовръзката индивид–група прави социалната работа с група особено ценен инструмент в практическата социална работа.
3. Социалната работа с група е начинание за взаимна помощ, съюз на индивиди, които имат потребност един от друг в различна степен, за работа върху някакви сходни проблеми. Фокусът в груповата социална работа би могло да се каже, че е потребността на клиентите един от друг, както и от социалния работник, водещ групата, и изграждането и функционирането на отделния индивид чрез системата.

Литература:

1. **Донцов А. И.**, Група: психология и етимология, Вопросы психологии № 4, 1983.
2. **Тилкиджиев, Н.**, Социална група, В: Енциклопедичен речник по социология, изд. БАН общо науч. ръководство и редакция на чл.кор. проф. д-р Стоян Михайлов, София, 1996.
3. **Фотев, Г.**, История на социологията, т.2, София, 1993.
4. **Adler, M.**, The Sociology in Marxism, IN: Readings in Marxism Sociology, ed. By Tom Bottomore and Patrick Good, Oxford, 1983.
5. **Gurwitsch, G.**, Vocation actuelle de la sociologie, Presses Universitaires de France, Paris, 1963.
6. **Homans, G.**, The Human Group, New York, 1950.
7. **Manheim, K.**, Ideology and Utopia, London, 1968.
8. **Sheler, M.**, Problems of a Sociology of Knowledge London, 1980.
9. **Simmel, G.**, Individuality and Social forms, University of Chicago Press; 1st edition, 1972.
10. **Znaniecki, F.**, Social Group in the Modern World, IN: M. Berger, T. Abel – eds., Freedom and control in Modern Society, New York, 1964.

*проф. д.и.н. Георги В. Колев
ръководител катедра „Социална работа“
Педагогически факултет
ШУ „Епископ Константин Преславски“*